

CENTRI CIVILNIH INICIJATIVA
ЦЕНТРИ ЦИВИЛНИХ ИНИЦИЈАТИВА

Centri civilnih inicijativa krajem 2008. godine pokrenuli su projekat „Lokalna uprava za kvalitet života građana“, podržan od strane Evropske Unije. Osnovni cilj ovog Projekta je unaprijediti odgovornost lokalnih vlasti prema građanima, s naglaskom na 14 odabranih opština¹ u BiH, u vršenju lokalnih poslova i doprinijeti boljim uslovima života građana. Kao prvi od tri specifična cilja koji će doprinijeti ispunjenju osnovnog cilja Projekta definisali smo pružanje analitičkih informacija građanima ciljanih opština o efikasnosti rada njihovih lokalnih vlasti odnosno izabranih predstavnika u odnosu na ključne parametre koji čine kvalitet života građana, i to dva puta godišnje. Ovaj izvještaj predstavlja prvi odnosno preliminarni izvještaj od ukupno četiri koji će tokom trajanja projekta biti prezentovani javnosti.

Nadgledanjem rada lokalnih vlasti te kreiranjem baze podataka sa rezultatima nadgledanja uspostaviće se praksa nezavisnog praćenja rada lokalnih vlasti ali i stvoriti resurs za kontinuitet analize i vrednovanja rada vlasti. Pored neposrednog informisanja građana o nalazima praćenja rada vlasti cilj je da ovaj resurs pozitivno utiče i na sferu istraživačkog novinarstva, saradnju nevladinih organizacija, podršku akademskim istraživačima itd.

U zadnjih tri-četiri godine opštine u BiH primile su značajnu finansijsku i tehničku podršku kako bi unaprijedile efikasnost svog rada². Otvorene su brojne šalter-sale, instalisani novi softveri i oprema te, generalno gledajući, efikasnost rada lokalnih upravo postepeno napreduje. Ipak, ovo je ‘samo’ tehnička strana priče – svakako nedovoljna. Građani su još uvijek nezadovoljni brojnim problemima unutar svojih zajednica kao i generalno nemogućnošću da neposredno učestvuju u procesima odlučivanja³. Za posljedicu imamo problematičan način utvrđivanje prioriteta kojima će se baviti lokalne vlasti (uglavnom bazirano na političkim agendama) te odsustvo poboljšanja uslova života građana u mjestima u kojima žive. Jednostavno govoreći, lokalne vlasti se gotovo ne osjećaju odgovornim za egzitencijalna pitanja građana, niti su im problemi i potrebe građana u fokusu interesovanja i primarno su, u svom radu, orijentisani prema interesima političkim partija (primjer – inicijative za smjenu načelnika iz političkih razloga koje su građani odbili – Teslić, Bos. Krupa, itd).

U ovakvom stanju, bez preciznih parametara i sistematskog praćenja promjena tokom mandatnog perioda, gotovo je nemoguće procijeniti stvarnu uspješnost rada bilo kojeg načelnika opština. Odsustvo analitičkih informacija o vrijednostima raznih aspekata ‘kvaliteta života’ građana (dostupnost, kvalitet i cijena komunalnih usluga, stanje infrastrukture u opštini, zaposlenost, obrazovanje, socijalna zaštita, ulaganja u kulturu i sport, podrška radu nevladinih organizacija itd) i tendencijama kretanja tih vrijednosti na početku i kraju mandata načelnika, na daje mogućnost stvarne evaluacije rada jednog načelnika. Sve se na kraju

¹ 14 opština koje su obuhvaćene projektom selektirane su na osnovu ranije utvrđenih kriterijuma koji uključuju različitost stepena razvijenosti, urbano – ruralnu orijentaciju, geografsku zastupljenost. Izabrane opštine su: Banjaluka, Tuzla, Novo Sarajevo, Mostar, Doboje, Pale, Foča, Trebinje, Bihać, Travnik, Široki Brijeg, Livno, Bijeljina i Zenica.

² Primjer; samo unutar Projekta Upravne Odgovornosti (GAP) koji je proveden tokom 2004 – 2007 god, 41 opština je primila značajna sredstva i tehničku asistenciju (vrijednost projekta bila je preko 20 mil. USD – izvor <http://www.lokalna-uprava.ba/>) u svrhu jačanja efikasnosti rada.

³ Ovo je jedan od zaključaka istraživanja ‘Status učešća građana u procesima odlučivanja u BiH za 2007’; cijeli izvještaj dostupan na www.ccibh.org

svede na paušalne ocjene i predizborna ubjeđivanja građana/birača, s jedne strane, da su oni (načelnici) ipak postigli dobre rezultate, a, s druge (opozicione) da nisu uradili ništa. U takvoj situaciji građani nisu u mogućnosti objektivno pratiti rad načelnika tokom mandata (pa da to eventualno bude osnova za pokretanje procesa opoziva načelnika) niti mogu donijeti razumnu odluku baziranu na činjenicama tokom lokalnih izbora.

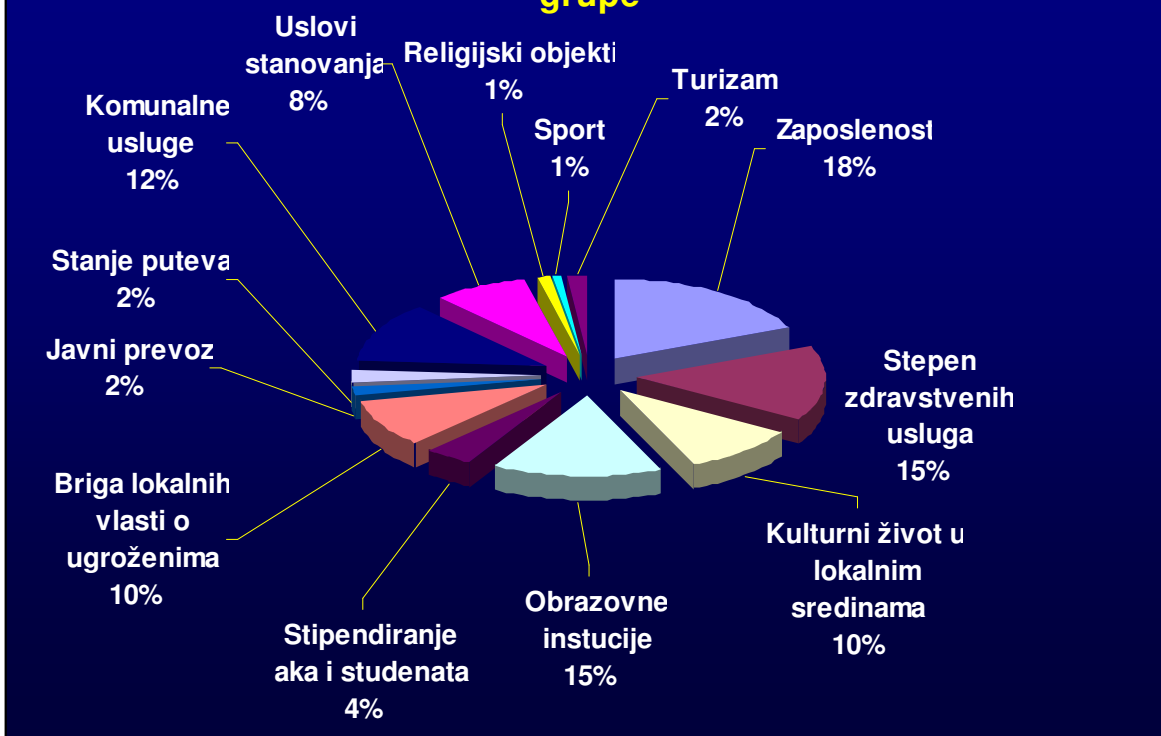
Dakle, unatoč poboljšanim upravnim procedurama, u ciljanim opštinama nema ili su jako slabe osnove za nezavisno praćenje i vrednovanje rada vlasti tokom ili nakon mandata. U takvim okolnostima izabrani predstavnici 'plivaju' u obećanjima od izbora do izbora dok interesi građana u vezi sa kvalitetom života rijetko budu zadovoljeni.

Šta god napravile tokom svog mandata – lokalne vlasti pretstavljaju svoj rad kao uspješan, a u stvarnosti je to teško ocijeniti – dati konkretne činjenice/indikatore promjena, oslobođene od političkih ocjena i interesa, u smislu uspješnosti rada vlasti tokom 4 godine mandata.

Pristup CCI-a u ovom projektu polazi od činjenice da su lokalne vlasti nadležne i odgovorne za brojne oblasti koje značajno utiču na kvaliteta života građana, te je to osnov za inicijativu u vezi sa konkretizovanjem njihove odgovornosti za obezbijeđivanje boljeg kvaliteta života građana.

U pripremi ovog projekta CCI je uradio istraživanje na temu 'percepcija građana pitanja kvaliteta života' kroz niz fokus grupa sa građanima u 5 većih gradova u BiH – koji su dijelom obuhvaćeni ovim projektom. Tom prilikom građani su dali odgovor kako oni vide aspekte kvaliteta života, koje bi trebale zadovoljiti njihove lokalne vlasti. Grafikoni ispod pojašnjavaju stavove građana i predstavljaju oblasti kao i prioritete unutar tih oblasti kojim bi se lokalne vlasti trebale baviti.

Rezultati ankete provedene među učesnicima fokus grupe

Analizom nadležnosti i raspoloživih resursa opština, te, mjerenjem konkretno urađenog od strane lokalnih vlasti i stavljanjem tih rezultata u kontekst ukupnog stanja u pojedinim oblastima problemi će, s jedne strane, biti jasno identifikovani i adresirani načelnicima uz zahtjeve za hitno djelovanje a s druge strane građanima će biti stavljen na raspolaganje nezavisan izvor informacija koje će im pomoći u njihovom političkom opredjeljivanju i djelovanju.

Na početku aktivnosti na izradi opštinskih izvještaja o stanju indikatora kvaliteta života, osoblje CCI izvršilo je pripremne aktivnosti u smislu kreiranja liste indikatora i njihovog grupisanja na osnovu srodnosti i mogućnosti što jednostavnije sistematizacije. Želeći da sagledamo što veći broj indikatora i njihovo stanje približimo građanima, pojavio se problem preobimnosti i širokog spektra podataka koje treba obuhvatiti. Ipak, svi definisani indikatori grupisani su u 8 osnovnih kategorija za koje se sa sigurnošću može reći da predstavljaju najznačajnije indikatore kvaliteta života građana u zajednici.

Prvo snimanje stanja vršeno je završno sa 31.12.2008. godine, nakon čega su se mogle napraviti prve komparativne analize među gradovima u BiH. Zbog različitosti u broju stanovnika odnosno veličini opština obuhvaćenih Projektom, većina podataka u komparativnom dijelu iskazana je procentualno u smislu stepena izdvajanja sredstava iz budžeta opštine, ili u odnosu na jednog stanovnika.

Primarni izvor informacija bili su razni dokumenti⁴ koje su kreirale lokalne uprave, korespondencija sa kontakt osobama u opštinama i javnim preduzećima koje su dostavljale odgovore na postavljena pitanja, zabilješke sa praćenja sjednica SO/OV, te drugi analitički izvještaji rađeni u proteklom periodu. Sekundarni izvor informacija bili su podaci objavljeni u medijima i internet prezentacijama lokalnih uprava i javnih preduzeća, te podaci zavoda za statistiku RS i FBiH. Obzirom da se radi o preliminarnom izvještaju, nisu prikupljeni podaci metodama istraživanja javnog mnijenja, ali će to svakako biti praksa u budućim izvještajima.

Problemi sa kojima smo se susretali su raznoliki. Sporost dostavljanja nekih traženih informacija, dostavljanje nepreciznih, uopštenih ili netačnih informacija, različiti podaci iz različitih izvora po istom pitanju, te maglovite i neprecizne stavke u budžetima opština, bile su osnovne prepreke. Pored toga, za pouzdan analitički prikaz potrebno je bilo uzeti u obzir i različite nadležnosti koje imaju lokalne uprave u RS i FBiH, obzirom na postojanje srednjeg nivoa vlasti u FBiH.

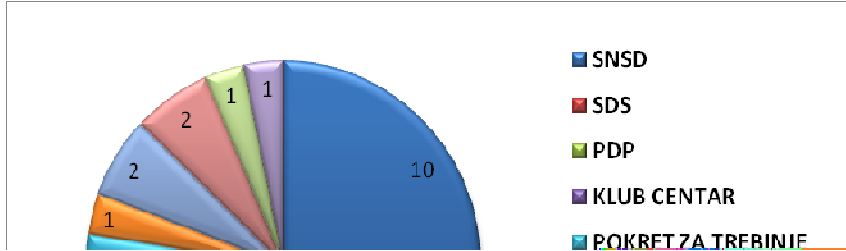
Opština Trebinje obuhvata površinu od 904 km² i po veličini spada u opštine srednje veličine u Republici Srpskoj. Smještena na samom jugu Bosne i Hercegovine, na tromeđi sa Hrvatskom i Crnom Gorom, što joj pruža mnoge prednosti i mogućnosti. Grad Trebinje je od mora udaljen 30 minuta vožnje automobilom. Trebinje ima u blizini dva jezera: Trebinjsko i Bilećko jezero, koja imaju ogromne potencijale i u turističkom i privrednom smislu. Povoljna klima omogućava život kulturama kao što su vinova loza, rano voće i povrće, što obogaćuje hercegovačku trpezicu u turističkoj ponudi. Klima se, pored velikog broja sunčanih dana, odlikuje malom relativnom vlažnošću i oblačnošću, pojačanim zračnim strujama, kišama u zimskom razdoblju i toplim ljetima.

Opština Trebinje broji cca 30729 stanovnika.⁵

Nakon opštinskih izbora 2008. godine, načelnik opštine je ostao dr Dobroslav Ćuk, iz SNSD-a. Zamjenik načelnika je Zoran Sorajić. Predsjednik SO Trebinje je Veselin Savić (Klub Centar), a Potpredsjednik Petar Ivanković (DNS). Vodeća stranka u Skupštini opštine Trebinje je Savez nezavisnih socijaldemokrata (SNSD) sa 10 odbornika. Slijede SDS sa 6, Klub Centar i Pokret za Trebinje sa po 3, PDP, DNS i SRS, sa po 2, SP sa 1, koliko je i predstavnika nacionalnih manjina, te 1 nezavisni odbornik.

⁴ Službeni glasnici, budžeti opština, Izvještaji i programi rada, odluke, zaključci, rješenja, te strategije razvoja i druge studije

⁵ Prema Republičkom zavodu za statistiku, iz 2007. godine. Prema Opštini Trebinje broj stanovnika u opštini je 33082.

Načelnik Opštine Trebinje: dr Dobroslav Ćuk
 Zamjenik načelnika: Zoran Sorajić.
 Predsjednik Skupštine opštine Trebinje: Veselin Savić (Klub „Centar“)
 Potpredsjednik Skupštine opštine Trebinje: Petar Ivanković (DNS)

Već na samom početku mandata nove vlasti, tri stranke u SO Trebinje (SDS, Pokret za Trebinje i SRS RS) su podnijele zahtjev za pokretanje upravnog spora pred Okružnim sudom u Trebinju kojim su tražile poništenje odluke o imenovanju predsjednika i potpredsjednika SO Trebinje, zbog navodnih brojnih proceduralnih grešaka i zloupotrebe službenog položaja. Međutim, upravni spor vezan za izbor rukovodstva SO Trebinje je završen tako što je tužba odbačena.

Na kraju 2008. godine SO Trebinje je donijela *Odluku o usvajanju Rebalansa budžeta Opštine Trebinje za 2008. godinu*, u iznosu od 22.305.578 KM, koji je za 1.029.878 KM veći u odnosu na prvobitni plan za 2008. godinu (21.275.700 KM). Budući da proračun za 2009. nije usvojen do kraja protekle godine, SO Trebinje je također krajem 12. mjeseca 2008. usvojila i *Odluku o privremenom financiranju javnih rashoda Opštine Trebinje*.

Baš kao i u protekloj godini, dio sredstava u Budžetu Opština Trebinje će osigurati iz grant i kreditnih sredstava. Tako je SO Trebinje, između ostalog, donijela i *Odluku o kreditnom zaduženju radi dugoročnog kreditiranja kapitalnih projekata Opštine Trebinje sredstvima iz Razvojnog programa Republike Srpske u 2009. godini* (iznos glavnice kredita: 1.000.000 KM). Kreditna sredstva namijenjena su za izgradnju i rekonstrukciju gradskih i seoskih puteva, vodovodne mreže, javne rasvjete i uređenja okoliša.

Budžet opštine Trebinje je usvojen na 4. Sjednici SO Trebinje u 3. mjesecu, a ukupna budžetska sredstva za 2009. godinu su planirana u iznosu od 19.782.792 KM, što znači da su za 11,3% manja u odnosu na rebalans prošlogodišnjeg budžeta.

Sporazumom o novom Stand-by aranžmanu BiH sa Međunarodnim monetarnim fondom (MMF) svi nivoi vlasti u BiH su obavezani da donesu rebalansirane budžete, sa nužnim mjerama uštede u javnoj potrošnji, posebno tekućoj, koja između ostalog uključuje plate i nadoknade zaposlenih u javnom sektoru, pojedine nadoknade iz socijalne zaštite i dr. No, i bez obzira na ovaj Sporazum, zbog slabijeg punjena Budžeta u prvoj polovini godine, nego što je to bilo predviđeno, u Opštini Trebinje će morati da se radi rebalans.⁶ Bitno je istaknuti i kako veliki dio budžetskih prihoda Opštine potiče iz prihoda od PDV-a, a to je izvor prihoda na koji Opština ne može uticati, i koji će, baš kao i ostali budžetski prihodi, zasigurno biti smanjen.

Međutim, Opština Trebinje ima obećanje od Vlade RS da će pružiti pomoć da se jedan dio budžetskog deficita pokrije. Također, neki projekti, koji su planirani da se finansiraju iz kreditnih sredstava, su pri kraju,

⁶ Rebalans Budžeta Opštine Trebinje nije usvojen u razdoblju koje obuhvata ovaj izvještaj (01.01.-30.06.2009.)

tako da će se vjerovatno kreditnim zaduženjem omogućiti da se isti isfinansiraju. Iako je bitno da se u doba krize investira upravo u svrhu borbe protiv iste, bitno je i provođenje pojačanih mjera štednje bar u onim segmentima u kojima je ušteda moguća, kao što su npr. plate funkcionera, izdaci za materijal i usluge, izdaci za reprezentaciju i sl.

U kontekstu navedenoga, SO Trebinje je u prvom polugodištu 2009. godine donijela odluku (privremenog karaktera) kojom se ograničava visina zarada i naknada koje se isplaćuju iz Budžeta opštine, te su tako u 2009. godini plate funkcionera smanjene za 10% u odnosu na prošlogodišnji nivo, dok su odborničke naknade i plate zaposlenih u Administrativnoj službi ostale iste.

Cijena po kvadratnom metru je 0,13KM, a naplata se vrši putem inkasatora, na blagajni preduzeća ili preko žiro računa.

Cca. 85% domaćinstava je obuhvaćeno odvozom otpada na području opštine. U Opštini Trebinje se, kao i u većini drugih opština obuhvaćenih istraživanjem, ne vrši segregacija otpada prema vrsti. U protekloj godini uz pomoć Evropske komisije Opština Trebinje je završila 2 milijuna KM vrijedan projekt rekonstrukcije i sanacije lokalne deponije Obodina, čime su stvoreni uslovi da se problem odlaganja čvrstog otpada u opštini Trebinje konačno riješi na najsuvremeniji i ekološki najprihvatljiviji način. I u ovoj Opštini postoji niz manjih divljih deponija, koje je hitno potrebno sanirati.

Na gradskom području Trebinja nedavno je, zahvaljujući donaciji UNDP-a, postavljeno 110 košara za otpad i 140 kontejnera za čvrsti komunalni otpad, što bi barem donekle trebalo olakšati zbrinjavanje otpada na trebinjskim ulicama.

Kada je riječ o , 90% domaćinstava je priključeno na vodovodnu mrežu. Međutim, stanje vodovodnog sistema na kraju 2008. godine i prve polovine 2009. je bilo takvo da se nije moglo obezbijediti optimalno snabdijevanje pitkom vodom zbog nezavršenih objekata na izvorištu, nedovoljnog kapaciteta rezervoara, te nedovoljne propusne moći distributivnih cjevovoda.

Početkom 7. mjeseca, Načelnik Opštine Trebinje, dr. Dobroslav Ćuk i direktor Projekta upravne odgovornosti u BiH (GAP) Diana Swain, potpisali su Ugovor o finansiranju projekta pod nazivom „Nadzor i upravljanjem vodovodom Trebinje“.

U projektu, ukupne vrijednosti 272.000 KM, GAP učestvuje sa sredstvima u iznosu od 125.000 KM, dok će Opština Trebinje i Vodovod za realizaciju projekta izdvojiti 147.000 KM. Prva faza provođenja projekta će trajati 10 mjeseci, nakon čega bi i dalje trebale biti nastavljene aktivnosti na trajnom rješavanju problema vezanih za vodosnabdijevanje u cijeloj trebinjskoj opštini. Ovaj projekt predstavlja nastojanje da se u potpunosti riješi problem redovnog vodosnabdijevanja Trebinja sa izvorišta Vrelo oko. Sredstva će se iskoristiti kako bi se rekonstruirala zastarjela pumpna postrojenja i elektro-instalacije na izvorištu Vrelo oko, što uz gubitke na vodovodnoj mreži pretstavlja i najveću prepreku uspostavljanju kvalitetnog vodosnabdijevanja Trebinja.

Od 01.05.2009. primjenjuje se nova (skuplja) cijena vode koja iznosi 0,71 KM/m³.

Na u Opštini Trebinje je priključeno cca. 70% domaćinstava, a cijena ovih usluga, baš kao i cijena vode, je u 2009. godini povećana, te sada iznosi 0,18 KM/m³.

Radovi na izgradnji glavnog uličnog kolektora započeti na kraju protekle godine, u naselju Gorica, trebalo bi da budu završeni tokom 9. mjeseca 2009., a ukupna vrijednost investicije iznosi oko 300.000 KM. Sredstva za gradnju izdvojila je Opština Trebinje. Ukupna dužina kolektora biće 900 metara, a na njega će biti priključena sekundarna kanalizacijska mreža.

Kada je riječ o cijena grobnih mjesta na gradskom groblju Trebinje, na kraju 2008. godine, cijena je za 1 grobno mjesto sa dva ležaja iznosila 3077,10KM.

cijena usluge	domaćinstva 0,13KM/m ²
procenat domaćinstava obuhvaćenih odvozom smeća na području opštine	85%
cijena usluge i način plaćanja	domaćinstva: 0,71 KM/m ³
postotak domaćinstava priključenih na gradski vodovod	90%

Kada je riječ o direktnim podsticajima za zapošljavanje novih radnika iz opštinskog budžeta, Opština Trebinje subvencionira kamate za poljoprivredne biznise, prema instrukciji Investiciono-razvojne banke Banja Luka (IRB), a za 2009. godinu je planirano 1.688.385 KM za subvencioniranje kredita za stimulatívno zapošljavanje.⁷

S obzirom da je u 2008. dodijeljen iznos od 1.732.000KM za kredite za stimulatívno zapošljavanje, a po osnovu ovih kredita zaposleno je 95 radnika, dolazimo do podatka da je podsticaj po novozaposlenom radniku, u prosjeku (jer nisu svi tražili jednaka sredstva) iznosio 18.231 KM. Ovo ujedno znači i da je, kroz direktne podsticaje lokalne uprave, 95 osoba zaposleno u 2008. godini.

Zahvaljujući sredstvima koje Opština dobiva od Hidroelektrane Trebinje (HET), u svrhu naknade za zemljište potopljeno hidroakumulacijama, ista se nalazi u boljem položaju nego većina drugih opština.

U Opštini Trebinje je u 2008. godini postojao program odrađivanja pripravničkog staža, kojim je bilo obuhvaćeno 10 pripravnika u Administrativnoj službi Opštine Trebinje i 81 pripravnik na području opštine.

Opština Trebinje također posjeduje i Agenciju za razvoj malih i srednjih preduzeća koja radi na poslovnom savjetovanju, izradi biznis planova, informiranju i obuci.

Veliki značaj za privredni razvoj imaju i saobraćajne komunikacije. U toku su radovi na probijanju tunela i konačnog rješavanja komunikacije preko prevoja Čemerno, što će svakako imati pozitivne implikacije za cijelu regiju Istočne Hercegovine. Ono što je također važno za Opštinu Trebinje, iako ne potpada pod njenu nadležnost je i dionica jadransko-jonskog autoputa kroz BiH, odnosno nastavak hrvatske autoceste A1, koja se nastavlja dalje kroz Crnu Goru, Albaniju pa sve do Grčke. Iako nije izravno nadležna, lokalna vlast u Trebinju bi trebala intenzívno lobirati vlasti RS i BiH da se što prije dovrši projekt cijele trase, te da se traže investitori za realizaciju. Ovaj projekat bi trebao promijeniti poziciju Trebinja u ekonomskom smislu, te ojačati razvoj na relaciji zapad-istok, a koji bi mogao biti značajniji od razvoja u smjeru sjever-jug, a koji je definiran u prostornom planu RS.

Kada je riječ o privredi u Opštini Trebinje, veliki problem predstavljaju tri velika preduzeća koja zapošljavaju najveći dio radne snage (GP "Neimarstvo", "Novoteks", "Swisslion Industrija alata Trebinje"), a koja se nalaze u stalnim finansijskim problemima.

Ono što je za Opštinu Trebinje karakteristično je da je izuzev energetskog sektora i rijetkih pozitivnih izuzetaka, privredna aktivnost jako slaba. Mnogi naglašavaju kako u Trebinju nedostaje preduzetnički duh, nove i svježje ideje, te investicije. Jedan od ključnih problema je svakako i sporost administrativnog aparata i odugovlačenje sa odobravanjem potrebnih dozvola za ulaganje na određenom području, jer jedan broj investitora upravo zbog spore administracije odustaje od projekata koji bi mogli značajno doprinijeti razvoju opštine i povećanju zaposlenih lica.

Pozitivan pomak u razvoju preduzetništva i smanjenju nezaposlenosti predstavlja otvaranje Poslovnog inkubatora u Trebinju na kraju prvog polugodišta 2009. godine. Isti je otvoren u sklopu projekta

⁷ Ova sredstva su ostvarena po osnovu Zakona o naknadama za korištenje privrednih resursa u svrhu proizvodnje električne energije i Zakona o rudarstvu. Krediti se dijele na osnovu uslova koji su propisani Odlukom o kriterijima, postupku za dodjelu kredita i uslovima za korištenje kredita.

"Uspostavljanje regionalnog poduzetničkog centra u Hercegovini". Ovaj Projekat je koštao oko 230.000 KM i finansiran je od strane Evropske Unije sa 88% i Opštine Trebinje sa 12%.

Poslovni inkubator predstavlja jednu mogućnost za otvaranje novih radnih mjesta i smanjenja nezaposlenosti u vremenu globalne ekonomske i finansijske krize. Poslovni inkubator će, prvenstveno, pružati pomoć preduzetnicima na način da će im se na početku pokretanja biznisa obezbijediti poslovni prostor sa neophodnom infrastrukturom, pomoć pri izboru i analizi poslovne ideje i izradi poslovnog plana. U poslovnom inkubatoru će se vršiti obuka korisnika, pružati pomoć pri registraciji djelatnosti i organizaciji poslovnog objekta i promociji, uvezivati sa potencijalnim poslovnim partnerima, te pomagati u rješavanju konkretnih poslovnih ideja. Usluge poslovnih inkubatora moći će da koriste sve novoosnovane firme ili fizička lica koja namjeravaju da pokrenu vlastiti biznis.

Krediti za stimulativno zapošljavanje	2.716.950	1.732.000	1.688.385	2.22.2g22ćRd2Uđ2U2oC2ćR2đ2đ2U2PKćR2

Broj korisnika stalne novčane pomoći na Centru za socijalni rad u Opštini Trebinje je u protekloj godini bio 104, a jednokratne 1500. Ukupan broj korisnika stalne novčane pomoći na kraju juna 2009. se povećao za svega jednu osobu, te sada iznosi 105, a u razdoblju januar – juni 2009. pravo na stalnu novčanu pomoć je ostvarilo 10 lica.

Opština Trebinje je za Centar za socijalni rad izdvojila 1.299.545 KM ili 5,83% iz Budžeta.

Ukupan broj evidentiranih korisnika koji su na kraju 2008. godine koristili usluge javne kuhinje pri eparhijskom domu je 57 (45 korisnika je samo preuzimalo hranu, a za 12 korisnika se obrok dostavljao). U razdoblju januar – juni 2009., ukupan broj evidentiranih korisnika je bio 60, s tim da su ovu vrstu pomoći u navedenom razdoblju koristile 2 osobe.

U Opštini Trebinje ne postoje stambene jedinice za socijalno ugrožene. Međutim, krajem 7. mjeseca 32 trebinjske porodice poginulih i nestalih boraca, te ratnih vojnih invalida od I – IV kategorije su riješile svoje stambeno pitanje, uselivši u novoizgrađene stanove namijenjene za ove kategorije. Novoizgrađeni stambeni objekt u trebinjskom naselju Gradina rezultat je zajedničkog programa Vlade RS i Opštine Trebinje, koje su u ovaj projekat uložile sredstva u iznosu od oko 1.560.000 KM. Od toga, resorno Ministarstvo je investiralo cca. 460.000 KM, a Opština Trebinje cca. 1.100.000 KM. Uskoro se očekuje završetak radova na još jednom takvom stambenom objektu na Gradini.

Centar za socijalni rad	1.299.545	1.280.447	1.522.133	---

Na području Opštine Trebinje djeluju 4 ustanove za predškolski odgoj (2 obdaništa i 2 igraonice). Opština Trebinje ne subvencionira boravak djece u ustanovama za predškolsko obrazovanje, a roditelji iste plaćaju 40 KM za poludnevni, odnosno 80-120KM za cjelodnevni boravak. Jedan od problema koji je u ovoj oblasti evidentiran u 2009. godini su nedovoljni smještajni kapaciteti.

U Opštini također djeluju 3 osnovne škole, osnovna škola za mizičko obrazovanje (fakultativna), 3 srednje škole, te 3 državne visokoškolske ustanove. Iznos upisnine u srednjm školama je 50KM.

U Opštini Trebinje je za naredno razdoblje planiran I početak rada Srednje muzičke škole, no Opštini preostaje problem rješavanja pitanja prostorija neophodnih za njeno kvalitetno funkcionisanje. U objektu koji je adaptiran prošle godine i koji koristi osnovna Muzička škola, ima nešto prostora, ali on je nedovoljan.

Opština Trebinje je, za obrazovanje, u 2008. godini, izdvojila 972.473 KM tj. 4,36% Budžeta, a u 2009. godini je planiran iznos od 1.073.425 ili 5,43% Budžeta.

Vlada RS je, iz sredstava Razvojnog programa u obrazovanje i kulturu, izdvojila za Trebinje 1,8 milijuna KM. U prvom polugodištu 2009. završili su se radovi na rekonstrukciji OŠ „Vuk Karadžić“, a radilo se o radovima na sanaciji krova, kotlovnice, mreže grijanja i vanjskih otvora, za što je Vlada RS iz Razvojnog fonda izdvojila oko 500.000 KM. Vlada RS je također najavila dodatnih 50.000 KM za rekonstrukciju fasade ove škole. Rekonstrukciju sportske sale pomogla je i Vlada Kraljevine Španjolske sa 58.000 KM. Za OŠ „Jova Jovanović Zmaj“, Vlada RS je najavila da će se pored dosadašnjih 450.000 KM, izdvojiti dodatnih 650.000 KM za izgradnju školske sportske sale, nabavku autobusa za prevoz učenika, sanaciju mokrih čvorova i rekonstrukciju grijanja u područnoj školi u Lastvi.

S druge strane, objekt u kome rade trebinjske srednje škole je vrlo neuslovan, te svojim prostornim i infrastrukturnim kapacitetom već odavno ne može da zadovolji potrebe ustanova koje rade pod njegovim krovom. U postojećem objektu nema mjesta za potreban broj kabineta opremljenih za praktičnu nastavu, a nedostatak učionica je djelimično prevazilažen i smještanjem odjeljenja u podrum. Iz ovih razloga ne postoji ni mogućnost organizovanja kabinetske nastave, niti organizacije rada u jednoj smjeni. Jedna sala za fizičko vaspitanje je nedovoljna za tri škole, te se nedostatak prostora često nadomještao organizovanjem nastave fizičkog vaspitanja na obližnjem vojnom poligonu.

Za prevoz učenika u 2008. godini je, iz opštinskog budžeta, izdvojeno 56.000 KM tj. 0,25%.

Za studentske stipendije izdvojeno je 70.000 KM (0,3% Budžeta), a istima je bilo obuhvaćeno 70 studenata, što ujedno znači da je iznos mjesečne stipendije po studentu 100 KM. I u 2009. godini je predviđen isti iznos za studentske stipendije koje prima ukupno 70 trebinjskih studenata.

Osim studenata Opština Trebinje, u tekućoj školskoj godini, stipendira i 223 djece iz porodica poginulih boraca i ratnih vojnih invalida I-IV kategorije, kao i 20-ero djece bez jednog od roditelja, a čiji je roditelj zaposlen u Administrativnoj službi Opštine Trebinje.

Za ukupno 313 stipendija (student i učenici), Budžetom za 2009. godinu, Opština Trebinje je predvidjela oko 237.000 KM ili 1,2% Budžeta.

OBRAZOVANJE	972.473	949.661	1.073.425	---

Na asfaltiranje novih i rekonstrukciju postojećih puteva, u 2008. godini, izdvojeno je 1.554.716 KM (7% Budžeta), a za zimsko održavanje puteva 10.000KM. Za održavanje vertikalne i horizontalne saobraćajne signalizacije, u 2008. godini, izdvojeno je 70.000KM.

U 2009. godini je predviđeno 70.000KM za održavanje i modernizaciju gradskih saobraćajnica, trotoara i trgova, a za održavanje lokalnih i nekategorisanih puteva, održavanje potpornih zidova i zaštitnih ograda uz puteve 50.000KM. Za održavanje vertikalne i horizontalne prometne signalizacije je u 2009. godini predviđeno 75.000 KM. Za rekonstrukciju i investiciono održavanje puteva predviđen je iznos od 730.000KM.

Također se planira i nova ulice u Zasad polju, čija će izgradnja koštati cca. 150.000KM.

Tako da su ukupna sredstva za asfaltiranje novih i rekonstrukciju postojećih puteva (uključujući i lokalne), u 2009. godini, planirana u iznosu od cca. 1 milijun KM (5% budžeta).

U saobraćajnoj infrastrukturi u Trebinju postoje mnogobrojni problemi, od gužvi u prometu do nedostatka uređenih parkirališnih mjesta. Mnogobrojna odbornička pitanja, kao i pitanja predstavnika mjesnih zajednica iz Trebinja u prvom polugodištu 2009. godine su se odnosila upravo na rješavanje pitanja saobraćajne infrastrukture, kao što su asfaltiranje novih puteva, organizacija saobraćaja kroz središte grada (brojni kamioni prolaze kroz centar) i sl. Sve ovo nam govori da bi ovim problemima lokalna vlast trebala posvetiti više vremena i sredstava.

Broj uređenih parkirališnih mjesta na području centralne gradske zone je 260, što ne zadovoljava potrebe.

Prosječna cijena parkiranja po satu u radno vrijeme u zoni naplate u 2008. godini iznosila je 0,5 KM za prvi sat parkiranja, te 1KM za svaki naredni sat, međutim od 29.06.2009. došlo je do poskupljenja cijene parkiranja u Trebinju, te je tako vrijeme naplate parkiranja, u zoni naplate i na parking u Njegoševoj ulici produženo, tako da se naplata vrši svakim radnim danom i subotom u vremenu od 07-21 sat. Cijena parkiranja u zoni naplate iznosi 1 KM za svaki započeti sat, dok cijena parkiranja na parking u Njegoševoj ulici iznosi 1 KM za cijeli dan.

Asfaltiranje novih i rekonstrukcija postojećih puteva	1.554.716	1.000.000	---
Održavanje vertikalne i horizontalne saobraćajne signalizacije	70.000	75.000	---

Usluge Javnog prevoza u Trebinju obavlja „Ušće prevoz“. U gradskom saobraćaju ne postoje posebne linije, već samo u prigradskom saobraćaju, i ima ih ukupno 3.

Cijena karte javnog prevoza je od 1,5KM - 4 KM. Na mjesečne karte učenici imaju 30% popusta, a radnici 10%. Tako je najjeftinija mjesečna karta za učenike 12,50 KM.

Autobusna stanica u Trebinju je, zbog neuslovnosti, od 10. mjeseca 2007. godine zatvorena, a putnici se primaju i izlaze na improvizovanom autobuskom stajalištu kod bivše kasarne Luka Vukalović. Upravo pitanje Autobusne stanice je nešto što je izazvalo mnogo polemike u zadnjih par godina u Opštini Trebinje.

Radnici preduzeća „Trebinjeprevoz“, koje je privatizirano prije četiri godine, tražili su od odbornika da se na sjednici SO Trebinje ne razmatra odluka izgradnje novog objekta autobusne stanice dok se ne riješi njihov status, odnosno, da se ne dozvoli likvidacija preduzeća jer „Trebinjeprevoz“ po njima ima i objekt i tržište. Iako nema direktnu nadležnost nad privatiziranim preduzećima lokalna vlast je odlučila izaći u susret radnicima, te na sjednici SO nije uvrštena točka dnevnog reda o regulacijskom planu Zasad polje, gdje je planirana nova autobusna stanica, a krajem 4. mjeseca formirana je komisija koja će razmotriti položaj radnika u „Trebinjeprevozu“. No, lokalna vlast će, u što skorije vrijeme, morati riješiti ovo pitanje, bilo rekonstrukcijom postojeće ili izgradnjom nove autobusne stanice na drugoj lokaciji, kako Trebinje ne bi bio jedini grad u BiH bez autobusne stanice.

Na području opštine Trebinje djeluju sljedeće kulturne institucije: Narodna biblioteka Trebinje, JU Dom mladih, JU Centar za informisanje i kulturu, Muzej Hercegovine, te, gradsko pozorište i galerija u sklopu Likovne akademije. Trebinje, takođe, posjeduje i jedno kino, no projekcije se odvijaju sporadično. Ukupan broj kulturnih događanja u razdoblju od 6. mjeseci je 65.

Iz Budžeta Opštine Trebinje, u 2008. godini je, za institucije kulture, izdvojeno 492.517 KM ili 2,2%. Od ovog iznosa, za infrastrukturne objekte iz oblasti kulture, u 2008. godini, je izdvojeno 35.465 KM ili 0,2% (Centar za informisanje i kulturu 8.554 KM, Muzej Hercegovine 26.000 KM, Narodna biblioteka 911 KM).

U 2009. godini je predviđen iznos od 534.625 KM ili 2,7 % budžetskih sredstava za kulturu. Kroz ranije započeti projekt „Trebinje – grad kulture“ stvara se identitet grada kao kulturnog i duhovnog centra. Trebinje nesumnjivo ima potencijala za još veći razvoj u oblasti kulture, no samo ukoliko lokalna vlast uspije riješiti bezbjednosni problem u gradu, jer će u protivnom Trebinje u BiH biti poznat kao grad nekulture.

CIKO	300.000	300.000	350.000	---
CIKO (kapital.pomoć)	22.000	8.554	13.025	---
Narodna biblioteka	25.585	25.363	25.500	---
Dom mladih	95.970	99.950	110.000	---
Muzej Hercegovine	58.650	58.650	36.100	---

Za finansiranje sporta, na području opštine Trebinje, u protekloj godini izdvojeno je 750.009 KM ili 3,4% Budžeta, a od toga je za finansiranje sportske infrastrukture na području opštine izdvojeno 65.524 KM ili 0,3% Budžeta. U 2009. godini je predviđen iznos od 690.000 KM ili 3,5% Budžeta za finansiranje sporta, od čega 69.000KM (0,3%) za sportsku infrastrukturu. Ova sredstva zasigurno nisu dovoljna za značajan razvoj sporta, no, s obzirom na trenutno stanje u privredi i mogućnosti izdvajanja za javne potrebe, teško da se

mogu iznaći veća. Izvjesno je da će sportski klubovi sami morati tražiti dodatna sredstva, u vidu sponzorstava, kako bi mogli opstati na ovom prostoru.

Od značajnijih sportskih objekata u Trebinju, treba izdvojiti sportsku dvoranu sa 4.000 mjesta, nogometni stadion sa 8.500 mjesta i više manjih nogometnih igrališta, olimpijski bazen i bazen u Bregovima. U planu je izgradnja zatvorenog bazena, koji bi trebao biti izgrađen pored olimpijskog bazena.

U prvom polugodištu 2009. Godine SO Trebinje je usvojila prijedlog Programa razvoja sporta opštine Trebinje za 2009. što zasigurno može doprinijeti razvoju sporta u ovoj Opštini.

Unatoč svjetskoj ekonomskoj krizi, Fudbalski savez Republike Srpske, u saradnji sa Ministarstvom za omladinu, porodicu i sport, provodi akciju izgradnje 7 terena od umjetne trave, u svih sedam područnih fudbalskih saveza Republike Srpske, a od Opštine Trebinje je dato odobrenje za realizaciju ovog projekta. Ovime bi Trebinje mogao biti prvi grad u RS-u koji će dobiti nogometni teren sa umjetnom travom.

Vrijednost sredstava koje će fudbalska organizacija i resorno ministarstvo uložiti u izgradnju ovog objekta u Trebinju je između 150 i 200 hiljada KM. Ovaj objekat bi se mogao raditi na lokaciji sadašnjeg terena na Banjama, te bi se realizacijom aktivnosti na projektu pokrivenog bazena i ovog objekta zaokružio, u najvećoj mjeri, sportski kompleks Banje. Ovo bu uvelike doprinijelo i razvoju sportskog turizma u Trebinju.

Sredstva za finansiranje sporta	750.000	750.009	690.000	---

U Opštini Trebinje ne postoje direktni podsticaji za razvoj turizma, no budući da u opštini Trebinje djeluje Turistička organizacija Opštine Trebinje za rad iste se u protekloj godini izdvojio iznos od 51.000KM ili 0,23% Proračuna. U 2009 .godini je predviđen iznos od 58.640 KM ili 0,3% Budžeta.

Turistička organizacija Opštine Trebinje osnovana je 2005. godine u cilju valorizacije, očuvanja i zaštite turističkih vrijednosti na području opštine Trebinje. Turistička organizacija opštine Trebinje nositelj je organizacije i promocije turističke ponude Trebinja.

U toku je realizacija projekta otvaranja Turističkog informacionog centra u cilju što bolje turističke ponude i promocije. Projekat se realizuje donacijom UNDP-a i učešćem opštine Trebinje (adaptacija i uređenje prostora).

Trebinje ima zavidne prednosti u sferi turizma, međutim uglavnom su nedovoljno iskorišteni , a putna infrastruktura je na nezadovoljavajućem nivou, što svakako ne pogoduje razvoju turizma.

Jedan od značajnijih projekata u sferi turizma je prije par godina pokrenuti projekt "Trebinje Resort". Ovim projektom se planira izgradnja turističkog naselja na nivou 4-5 zvjezdica, za gornji srednji i viši platežni

razred, na površini od oko 400 hektara, sa smještajnim kapacitetima od oko 10.000 kreveta. Sadržaji koji su planirani su spa i wellness sadržaji, golf tereni i kazino.

Protekle je godine, naime, međunarodna grupa "Hosting", potpisivanjem pogodbe sa Opštinom Trebinje u obliku javno-privatnog partnerstva, uspostavila društvo „Trebinje Resort“ sa sjedištem u opštini Trebinje. Trebinje, zbog svog položaja i blizine obilja prirodnih bogatstava, te prirodnih i povijesnih atrakcija, predstavlja veliki turistički potencijal. Realizacija ovog projekta bi imala veliki značaj za opštinu Trebinje, jer bi se time, između ostalog, smanjila i nezaposlenost na ovom području. Prošle godine, u Opštini Trebinje, je predstavljen radni prijedlog Konceptualnog i akcijskog plana gore spomenutog razvojno-investicijskog projekta „Trebinje Resort“.

Prema ovom planu grupa "Hosting Southeast Europe d.o.o." Beograd, trebala uložiti oko 14-20 milijuna Eura što je 85% početnih investicija, a nakon toga Opština Trebinje će u društvo uložiti zemljište, što iznosi oko 15% početne investicije. U nastavku aktivnosti, "Hosting" grupa će imati obavezu da putem razvoja projekta na međunarodnom tržištu kapitala pronade strateške investitore i operatere, kako bi se u potpunosti zatvorila planirana finansijska konstrukcija za projekt "Trebinje Resort" za koju se . procjenjuje da će iznositi oko 500 miliona Evra, a završetak radova se očekuje u 2016. godini ukoliko bi sve išlo po planu. Krajem 2008. Godine, SO Trebinje je donijela i Odluku o pristupanju izradi Regulacionog plana „Trebinje Resort“.

U blizini Resorta je, u skladu s time, od strane Opštine i Vlade RS planirana i izgradnja međunarodnog aerodroma.

Međutim, iako opštinska vlast tvrdi da se ovaj projekt razvija u planiranim okvirima, u Opštini Trebinje općenito vlada skepticizam glede ovog ambicioznog projekta, ali i projekta izgradnje međunarodnog aerodroma. Malo ko, u stvari, vjeruje da će se ova dva projekta uspjeti realizovati u najavljivanim rokovima, upravo zato što je početak realizacije oba projekta najavljen već duže vrijeme, a zasad nisu vidljivi neki značajniji pomaci po ovom pitanju. Ostaje za nadati se da će lokalna vlast (ali i Vlada RS) uložiti sve napore da se ovi projekti realizuju, a ne samo da ostanu mrtvo slovo na papiru.

Turistička organizacija Trebinje	50.000	51.000	58.640	---

Opština Trebinje izdvaja izuzetno mala sredstva za projekte nevladinih organizacija, te je tako u protekloj godini za ovu svrhu izdvojen iznos od samo 30.000 KM ili 0,14% Budžeta⁸. Za 2009. godinu je za ovu svrhu planirano još manje - 20.000 KM.

⁸ Za projekte omladinskih organizacija je u 2008. godini izdvojeno 80.000KM. U budžetu opštine Trebinje se također izdvajaju sredstva za rad nekih udruženja pa tako tu ulaze i sredstva u iznosu od 185.000KM za ove nvo (boračke org., razna udruženja i sl.)

Očito je da u lokalnoj vlasti ne postoji svijest o važnosti uloge NVO kao sponse između lokalne vlasti i građana, o činjenici da nevladine organizacije mogu pomoći i pri ukazivanju na probleme u zajednici i u rješavanju istih.

Projekti NVO	30.000	20.000	---

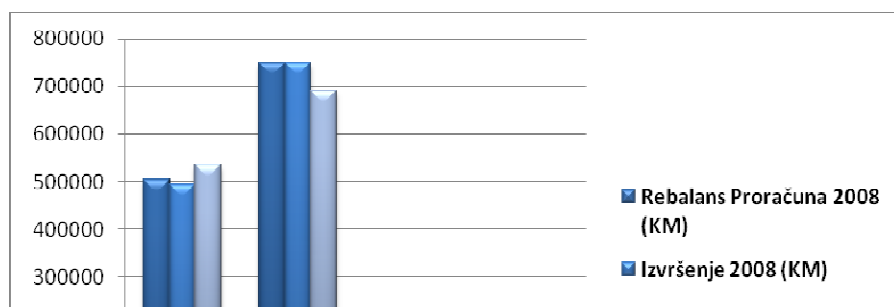

plate funkcionera smanjene za 10% u odnosu na prošlogodišnji nivo, dok su odborničke nadoknade i plate zaposlenih u Administrativnoj službi ostale iste.

Visina mjesečnog odborničkog dodatka je 497,25 KM neto.

Opština Trebinje veoma mala sredstva izdvaja za rad mjesnih zajednica te je tako u protekloj godini u ovu svrhu izdvojeno svega 14.986 KM ili 0,07% iz Budžeta. Osim ovog iznosa iz budžeta je izdvojen novac za nadoknade predsjednicima MZ za prevoz i rekonstrukciju MZ Gorica, Hrupjela i Zasad. U 2009. godini je planiran iznos od 20.000KM ili 0,1% Budžeta.

U Trebinju još od 2006. godine postoji moderno uređena šalter sala, čime je građanima omogućeno da primaju kvalitetniju i bržu uslugu od strane administrativne službe Opštine Trebinje.

Kada je riječ o transparentnosti rada Opštine Trebinje, bitno je istaknuti kako postoje direktni prenosi zasjedanja SO Trebinje putem lokalnih medija, a opština takođe ima i svoju službenu web stranicu, koja se ažurira na dnevnoj osnovi i na kojoj građani mogu naći korisne informacije poput službenih glasila opštine, informacije o radu i funkcionisanju administrativne službe, kao i aktuelne informacije o dešavanjima u opštini.

Načelnik opštine bi građanima trebao biti na raspolaganju svakog petka od 12-15 sati ukoliko je u Trebinju.

Takođe, u Trebinju je protekle godine realizovan projekt OSCE-a „Ugovor“ koji se sastoji od pet modula: Primjena Zakona o slobodi pristupa informacijama; Zastupanje Kodeksa o etičkom ponašanju izabranih dužnosnika; Stvaranje opštinskoga odbora za tzv. *participativni strategijski razvoj*; Usaglašavanje opštinskoga regulatornog okvira sa zakonima i Ustavom; Osiguravanje partnerstva između građana i opština prilikom korištenja usluga opština.

Prema Opštini Trebinje, vrijeme potrebno za izdavanje građevinske dozvole za izgradnju objekata je oko 20 dana, a cijena građevinske dozvole varira ovisno radi li se o fizičkom ili pravnom licu, te, od namjene objekta, površine, zone, spratnosti i slično.

Iznos gradske građevinske rente se kreće od 8 - 70 KM po m² (ovisno o zoni).

U Opštini Trebinje, za 80% zgrada postoji uredna prostorno-planska dokumentacija, a za ostatak je izrada u toku.

U 2009. godini, Načelnik je donio Pravilnik o organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta Administrativne službe Opštine Trebinje, u cilju stvaranja uslova da se ti poslovi obavljaju efikasnije, racionalnije i bliže mjestu stanovanja i rada građana.

SO Trebinje je, na početku 2009. godine, usvojila Strategiju razvoja opštine Trebinje 2009. – 2017. godine. Strategijom je utvrđena dugoročna vizija razvoja malih i srednjih poduzeća. Poljoprivreda i turizam su u strategiji razvoja definirani kao osnovne razvojne odrednice Trebinja.

SO Trebinje je, takođe, u toku prvog polugodišta 2009. godine, ocijenila da je trenutna bezbjednosna situacija u Trebinju nezadovoljavajuća i zabrinjavajuća. Odbornici su od izvršne vlasti tražili da se obezbijede bolji tehnički uslovi za praćenje stanja blz hms0zusželsrno0đlbhms0,,dsdžlžmg0zoppžlihm0đuzžsszslčsslsupžđđljg na centru za praćeje i postaviti prvih nekoliko kamera.

urnosti za građane, goruće je pitanje koje lokalna vlast hitno mora o mirnog i sigurnog mjesta i grada kulture.

e smo obruždađljhg prilikom uvodnog snimanja stanja upžđđljhg opštini:

tržišna cijena za usluge iznajmljivanja prostora za 100-2000m ² ; ŽNdod0sz2g2; 2N2	hmp0džpoolihg0opss,,žg perieriji
tržišna cijena za usluge iznajmljivanja prostora za 5000m ² ; ŽNdgž0žup2g2; 2N2	hmp0džpoolihg0opss,,žg perieriji
cijena javere okumenaau opštini	2KMovjerajednekopije 2KMovjerajednogpotpia 5KMovjerapunomoćja
cijena za daajazvodaizmaičnih knjig	2 M
cijena jenačajau ranovrijemei va ranogvreme na	vjenčajase ne naluju

Administrativni aparat, njegova glomaznost i troškovi značajno variraju u posmatranim opštinama i gradovima. Opštine sa najvećim brojem zaposlenika su Mostar, Bihać i Trebinje, gdje već na 200 stanovnika dolazi 1 opštinski činovnik. U opštinama Federacije BiH prosječno je na 330 stanovnika zaposlena 1 osoba u administraciji, dok je taj broj u Republici Srpskoj nešto povoljniji i iznosi 390 stanovnika na 1 zaposlenog¹⁰. Ovaj broj zaposlenih u lokalnoj administraciji u BiH daleko je od standarda kojem teže evropske i zemlje okruženju od 1-1,5 promila¹¹ u odnosu na broj stanovnika. U Sloveniji je, na primjer, na 460 stanovnika zaposlena je 1 osoba u lokalnoj administraciji. Ovome su se, među posmatranim opštinama, približili u Zenici i Travniku, gdje na 410, odnosno 500 stanovnika dolazi 1 zaposleni u lokalnoj upravi.

Istovremeno, za plate i naknade zaposlenih najveća izdvajanja u odnosu na ukupan budžet su u Mostaru, Širokom Brijegu i Foči (22-23%), dok su najmanja opterećenja u Banjaluci, Travniku, Trebinju i Bihaću, i iznose do 15%. Kada su u pitanju naknade u lokalnim parlamentima, ubjedljivo na prvom mjestu po visini primanja su dobojski odbornici, sa mjesečnim dodatkom od čak 1.500 KM¹², a zatim slijede Banjaluka, Bijeljina i Tuzla. Pored redovnih primanja, odbornici i vijećnici ostvaruju i dodatna primanja na osnovu učešća u radu u raznim komisijama. Najskromnija primanja imaju lokalni parlamentarci u Mostaru, Livnu, Travniku, Širokom Brijegu i Foči, čije su mjesečne naknade u rasponu od 200 do 350 KM. Nakon iznesenih cifara nameće se i logično pitanje da li odbornici SO Doboj rade 7 puta bolje i kvalitetnije za svoje građane od vijećnika u Livnu, pošto su im primanja u tolikoj mjeri veća?

Nasuprot ovome, kada treba izdvojiti sredstva za rad organa mjesnih zajednica, odbornici i vijećnici nisu baš široke ruke, pa tako u Bijeljini i Trebinju sredstva za ovu namjenu ne prelaze 0.1% od lokalnog budžeta.

Banjaluka	163.000.009	1,8	0,1	0,13	0,2	12	850
Bihać	44.340.635	1,5	0,5	0,5	0,5	15	500
Bijeljina	54.438.621	1,7	1,9	0,13	0,06	16	700
Doboj	45.000.000	1,1	0,3	0,3	0,3	18	1.500
Foča	8.150.000	2	0,9	0,7	0,25	22	350
Livno	11.448.000	2,6	0	0,3	0,02	18	100 ¹³
Mostar	56.358.000	4,5	0,4	0,4	0,05	23	200 ¹⁴
N. Sarajevo	37.595.000	0,67	0,4	0,3	0,14	17	400
Pale	11.346.294	2	0	1,26	0,09	18	500
Š. Brijeg	8.461.400	2,3	0	0,9	1	23	200 ¹⁵
Travnik	13.621.000	4,9	0,4	0,4	0,4	14	300

⁹ Proračuni i poređenja pravljani su na osnovu podataka u planovima budžeta za 2008. koji su bili na snazi u decembru 2008.

¹⁰ „Izvještaj o napretku reforme javne uprave u BiH“, CHP Doboj, 2007.

¹¹ Izvor: Ministarstvo za državnu upravu i lokalnu samoupravu Srbije

¹² Ovaj iznos smanjen je u 2009. godini za 15%, ali i dalje predstavlja enormno viši iznos nego u ostalim opštinama

¹³ Plus 120 KM po održanoj sjednici

¹⁴ Plus 100 KM po održanoj sjednici

¹⁵ Plus 150 KM mjesečno za jednu ili više održanih sjednica u toku mjeseca.

Trebinje	22.305.578	2	0,2	0,5	0,07	15	500
Tuzla	65.961.705	3,4	0	0,5	0,8	19	700
Zenica	42.600.000	1	0,2	n.p.	0,4	20	400

U oblasti putne infrastrukture, za izgradnju novih i rekonstrukciju postojećih asfaltnih puteva izdvajanja iz lokalnih budžeta najveća su bila u Bihaću, čak 20% od ukupnog budžeta, a najniža u Mostaru, nešto ispod 3%. Većina opština drži prosjek oko 8% od budžeta opštine za ovu namjenu.

U sportsku infrastrukturu u 2008. godini najviše su planirale uložiti opštine Zenica (čak 30%), N. Sarajevo (14%) i Travnik (7,5%), a od ostalih ih izdvaja ulaganje u kapitalne objekte kao što je sportska dvorana. Ne zaostaje ni opština Tuzla koja je u 2008. g. pla-nirala da utroši 1,3 mil. KM u sportsku infrastrukturu. Specifično za opštinu Foča je što je umjesto planiranih 500.000 KM za ovu namjenu utrošeno oko 3 puta više, a opština Novo Sarajevo umjesto planiranih 14% potrošila je svega oko 2,5%. Od posmatranih opština, najmanja izdvajanja za sportske organizacije imale su opštine Novo Sarajevo, Livno i Doboj.

Za institucije kulture najveća izdvajanja obezbijeđena su u budžetima Mostara i Travnika, preko 4,5%. Ovaj podatak za Mostar ipak treba uzeti sa rezervom jer iako planirana sredstva za 2008. godinu spadaju među veća izdvajanja za kulturu u promatranim opštinama, aktualno stanje u Mostaru nam daje jednu sasvim drugu (katastrofalnu) sliku o stanju u kojem se nalaze institucije iz oblasti kulture u Gradu Mostaru. Ove su institucije usljed nedostatka sredstava u 2009. godini bile prisiljene zatvoriti svoja vrata za posjetitelje. Za infrastrukturne objekte iz oblasti kulture izdvajanja iz lokalnih budžeta bila su prilično mala, u prosjeku 0,3%. Jedino je opština Bijeljina planirala kreditna sredstva od oko 1 mil. KM u 2008. za izgradnju Centra za kulturu na lokaciji današnjeg Doma omladine, ali građevinski radovi na tom objektu još nisu započeli. Za projekte nevladinih organizacija, veoma mala sredstva izdvajaju opštine Banjaluka i Bijeljina, svega 0,14% od svojih budžeta.

Banjaluka	163.009.000	0,9	4,5	4 ¹⁶	1	12	1,9	1,9
Bihać	44.340.635	0,78	2,7	2	0,3	21	3	2
Bijeljina	54.438.621	1,7	3,2	8,6	0,5	7,9	3,4	0,2
Doboj	45.000.000	0,3	8	6	4	8	1,4	0,2
Foča	8.150.000	1,2	7,2	3	2	10	3	6,7
Livno	11.448.000	0,07	4,1	6,9	0,5	7,3	1,2	0,7
Mostar	56.358.000	0,25	1,9	4,5	0,4	2,7	2,2	0
N. Sarajevo	37.595.000	0,87	0,81	0,38	0,88	7,7	0,25	14
Pale	11.346.294	0,26	3,14	0,7	0,25	18,2	2,5	0,6
Š. Brijeg	8.461.400	0,6	2,9	5,7 ¹⁷	0,5	6,5	2,8	0

¹⁶ Stavka ne uključuje iznos od 6,1 mil KM ili 3,8% od ukupnog budžeta koji se izdvaja z predškolsko obrazovanje

¹⁷ Stavka ne uključuje iznos od 640.000 KM ili 7,6% od ukupnog budžeta koji se izdvaja za prevoz učenika, i procenutalno je najveći u poređenju sa ostalim opštinama

Travnik	13.621.000	0,15	2,2	4,4	0,9	11	1,6	7,5
Trebinje	22.305.578	1,6	5,7	4,3	0,3	7	3	0,3
Tuzla	65.961.705	0,15	0,8	0,15	0,2	9,4	2,7	5,6
Zenica	42.600.000	0,3	7	0,3	0,01 ¹⁸	8,7	1,8	30

U oblasti obrazovanja, opštine najvećim dijelom nemaju obavezu izdvajanja budžetskih sredstava, ali ih zakon o lokalnoj samoupravi ne sprječava da to rade u interesu građana. Tako imamo situaciju da opštine Novo Sarajevo, Zenica, Tuzla i Pale izdvajaju manje od 1% za obrazovanje, dok opštine Bijeljina, Trebinje i Travnik izdvajaju oko 4,5% iz svojih budžeta za obrazovanje. Uzme li se u obzir i kreditni aranžman opštine Bijeljina za izgradnju Centra za visoko obrazovanje u 2008. godini, taj procenat u ovoj opštini iznosi čak 8,6%. Opština Široki Brijeg izdvaja 5,7% za obrazovanje, ali istovremeno ima enormno visoka izdvajanja za prevoz učenika, 7,6% od ukupnog budžeta ili oko 640.000 KM. Za studentske stipendije, lokalne uprave izdvajaju u prosjeku 0,5% od svojih budžeta, a izuzetak je Doboj koji je u 2008. planirao 4% budžeta opštine u svrhu stipendiranja.

Po pitanju primarne zdravstvene i socijalne zaštite, nalazi govore o veoma različitoj slici u posmatranim opštinama. Lokalne vlasti najviše sredstava za zdravstvo u 2008. godini izdvojile su u Bijeljini i Trebinju, preko 1,6% od lokalnih budžeta. Uzme li se u obzir i kreditno zaduženje opštine Bijeljina za izgradnju nove bolnice, taj procenat penje se na čak 4% izdvajanja za zdravstvo. Većina ostalih posmatranih opština za ovaj sektor izdvaja manje od 0,5%. Za očekivati je da opštine u RS za zdravstvo izdvajaju nešto više nego u FBiH zbog različite nadležnosti, ali ta razlika nije primjetna. Istovremeno, u opštinama Tuzla, Doboj i Široki Brijeg, na jednog ljekara u primarnoj zdravstvenoj zaštiti dolazi manje od 800 stanovnika, dok je u Banjaluci i Livnu taj broj veći od 2.600, što je zabrinjavajuće. U Republici Srpskoj, prema Projektu porodične medicine, predviđeno je maksimalno 2.000 stanovnika na jednog ljekara porodične medicine. Najviše vozila hitne pomoći u odnosu na broj stanovnika građanima je na raspolaganju u opštini Travnik, čak 11, dok mnogo veći grad kao što je Zenica, raspolaže sa svega 5 vozila.

U oblasti socijalne zaštite, za centre za socijalni rad najveća budžetska izdvajanja imaju opštine Doboj, Zenica i Foča sa preko 7% od ukupnih sredstava opštinskog budžeta, dok Tuzla izdvaja oko 1%.

Kada je u pitanju zaposlenost, najteža situacija bila je na području opštine Livno, gdje na 8 stanovnika dolazi 1 zaposlena osoba. Ova opština u svom budžetu za 2008. godini nije izdvojila sredstva za direktne podsticaje firmama za zapošljavanje novih radnika, dok se u obezbijeđenim podsticajima te vrste ističu opštine Bijeljina i Banjaluka. Opština Bijeljina obezbijedila je podsticajna sredstva od 3.000-5.000 KM po novozaposlenom radniku, čime su zaposlene 44 osobe. Pored toga, izdvojena su i sredstva za finansiranje troškova registracije novih preduzeća i uvođenje standarda kvaliteta.

Opština Banjaluka prednjačila je u direktnim podsticajima za zapošljavanje povratnika, čime je zaposleno 30 ljudi uz podsticaje oko 4.000 KM po radniku, a preko poslovnih banaka plasirana su i povoljna kreditna sredstva preduzećima uz uslov zapošljavanja novih radnika. Prema nalazima do kojih je došao CCI,

¹⁸ Najveći broj studenata stipendira se sa nivoa ZE-DO kantona

najpovoljnije stanje po broju zaposlenih osoba bilo je u u opštinama Novo Sarajevo, Banjaluka i Trebinje, gdje je na 3,5 stanovnika zaposlena 1 osoba.

Banjaluka	227.046	3,7	<u>2.700</u>	330
Bihać	61.191	4,9	1.275	<u>200</u>
Bijeljina	110.300	4,6	1.115	395
Doboj	81.426	4,5	700	380
Foča	25.759	4,6	1.075	290
Livno	32.161	<u>8</u>	<u>2.680</u>	330
Mostar	111.116	4,3	1.155	<u>190</u>
N. Sarajevo	73.379	3,1	770	300
Pale	27.185	3,9	1.400	320
Široki Brijeg	26.252	6	770	300
Travnik	55.217	4,7	1.040	500
Trebinje	30.729	3,2	1.230	190
Tuzla	131.464	4	700	300
Zenica	130.031	4,8	2.000	410

U oblasti komunalnih usluga, nalazi CCI govore da u 14 posmatranih opština, najskuplju vodu piju građani Tuzle, sa cijenom od 1,24 KM/m³, uz dodatne troškove od 0,35 KM za kanalizaciju. Za razliku od Tuzle, građani Zenice vodu plaćaju svega 0,40 KM/m³, uz dodatnih 0,20 KM za kanalizaciju, što je u poređenju sa Tuzlom 3 puta jeftinije. Međutim, opština Tuzla uložila je velike napore za stabilizaciju sistema vodosnabdijevanja, i od 2008. godine nema isključenja u sušnim mjesecima. Sve posmatrane opštine imaju znatno nižu cijenu kanalizacije od vode, osim opštine Bijeljina, gdje je cijena za domaćinstva priključena na novi kanalizacioni sistem ista kao i cijena vode po utrošenom m³, i u decembru 2008. iznosila je 0,77 KM. Lokalne vlasti takvu situaciju opravdavaju ulaganjem sredstava od poskupljenja vode u dalju izgradnju kanalizacije, međutim to će biti veliki udar na džepove građana, kada se uzme u obzir da će cijena vode, a time i kanalizacije i dalje postepeno rasti, a procjene su do nivoa od oko 1,20 KM po m³, što će kada se doda i ista cijena kanalizacije, biti najskuplji vodovodno-kanalizacioni sistem u BiH. Pored toga, opština Bijeljina ima i najskuplju vodu za privredne objekte, koja iznosi 3,16 KM/m³, i 2,08 KM za ustanove, a od ove godine trebao bi početi trend izjednačavanja cijene vode za sve kategorije potrošača.

Od posmatranih opština, najjeftinije centralno grijanje plaćaju građani Doboja, 1,52 KM/m² tokom šestomjesečne grejne sezone, dok Banjalučani i Sarajlije grijanje plaćaju skoro duplo više, čak 2,70 KM/m².

Banja Luka	0,58	0,19	<u>2,70</u>
Bihać	0,94	0,20	nema cg
Bijeljina ¹⁹	0,77	<u>0,77</u>	2,40
Doboj	0,43	0,19	1,52
Foča	0,47	0,18	nema cg
Livno	0,77	0,27	nema cg
Mostar	0,87	uklj. u cijenu vode	nema cg
Novo Sarajevo	0,88	0,35	<u>2,78</u>
Pale	0,57	0,22	2,41
Široki Brijeg	0,82	nema kanalizacije	nema cg
Travnik	<u>0,94</u>	<u>0,47</u>	1,94
Trebinje ²⁰	0,67	0,15	nema cg
Tuzla	<u>1,24</u>	0,12	1,72
Zenica	0,40	0,50	2,24

Napominjemo da u oblasti komunalnih usluga cijena nije jedini parametar koji treba imati u vidu. Za kvalitet života građana jedne lokalne zajednice od velike je važnosti izgrađenost i kvalitet komunalnih mreža, odnosno procenat građana obuhvaćen određenim uslugama i kvalitet usluga koje im se pružaju. I, u tom kontekstu, ono čime se bavi ovaj projekat – uticaj lokalne vlasti na poboljšanje svih tih parametara.

Skraćenice korišćene u tabelama:

KULT.ORG. – Organizacije iz oblasti kulture

KULT.INFR. – Infrastrukturni objekti iz oblasti kulture

NVO – Projekti nevladinih organizacija

MZ – Mjesne zajednice

LA – Lokalna administracija

SO/OV – Skupština opštine/Općinsko vijeće

ZDRAV. – Zdravstvo

CSR. – Centar za socijalni rad

OBRAZ. – Obrazovanje

STIPEND. – Stipendije

SPORT.ORG. – Sportske organizacije

SPORT.INFR. – Sportska infrastruktura

OAS – Opštinska administrativna služba

¹⁹ U 2009. došlo je do poskupljenja vode i kanalizacije, pa je cijena za domaćinstva 0,89 KM/m³

²⁰ U 2009. došlo je do poskupljenja, pa je trenutna cijena 0,71 KM/m³ za vodu, odnosno 0,18 KM/m³ za kanalizaciju

Dugoročna strategija razvoja Opštine Trebinje je usvojena u toku 2009. godine, a odnosi se na razdoblje za 2009.- 2017. godine. Ovom Strategijom definirana je vizija razvoja Trebinja do kraja 2020. u jedan od najpoželjnijih manjih gradova u JI Europi, a strateški ciljevi uključuju sljedeće: stvorena održiva lokalna ekonomija i konkretna privredna struktura koja optimalno koristi prednosti Trebinja u prilikama koje pruža nova globalna ekonomija, podmlađena i napredna zajednica koja privlači mlade i uspješne i brine o starim i ugroženim, inspirativni životni ambijent sa očuvanom kulturnom i prirodnom baštinom i prestižnom infrastrukturom.

Međutim, plan Načelnika, za 2009. godinu, još uvijek se nije našao na dnevnom redu SO Trebinje iz razloga što dosadašnja praksa Načelnika nije bila takva da se SO Trebinje dostavlja integralni dokument u vidu Programa rada Načelnika za narednu/tekuću godinu, nego se Program rada Skupštine radi na osnovu dostavljenog plana od strane pojedinačnih odjeljenja u Administrativnoj službi Opštine.

U svom izvještaju za 2008. godinu, opštinski načelnik navodi glavne ostvarene aktivnosti/projekte u svom radu kao i u radu odjeljenja Administrativne službe Trebinje.

Opštinski načelnik u izvještaju navodi da se Budžet Opštine Trebinje u 2008. godini ostvarivao stabilno, a ukupni prihodi budžeta iznosili su 99,20% od planiranih prihoda utvrđenih po rebalansu. Izvještajni period u navedenom razdoblju između ostalog u finansijskom pogledu karakterizira povećanje prihoda po osnovu naknada za uređenje građevinskog zemljišta i prihoda od zemljišne rente, što je rezultat građevinske ekspanzije u proteklom razdoblju, kao i ostvarenja nadoknada za korištenje prirodnih resursa na visokom nivou.

Najznačajnije kapitalne investicije u protekloj godini su se odnosile na izgradnju saobraćajnica, kupovinu zemljišta, elektrifikaciju, izgradnju kanalizacione mreže, izgradnju kanala za odvođenje oborinskih voda, sanaciju gradske deponije, nabavku opreme za Opštu bolnicu Trebinje (kapitalni grant), rekonstrukciju ambulanti Doma zdravlja, zgrade Doma kulture, nabavku opreme za vatrogasne jedinice, rekonstrukciju prostorija za tri gradske mjesne zajednice kao i radove na zgradi Opštine i nabavku kancelarijske opreme za rad opštinskih odjeljenja, te početak izgradnje gradskog groblja.

Budžetskim sredstvima finansirana je izgradnja i rekonstrukcija saobraćajnica na 38 od ukupno planiranih 42 lokacije, a nastavak realizacije se očekuje u 2009. godini. U oblasti obrazovanja investirana su i sredstva za rekonstrukciju sve tri trebinjske srednje škole kao i za zgradu obdaništa. Realizacija projekata kapitalnih investicija u 2008. godini ostvarena je u skladu sa usvojenim programima kapitalnog investiranja bez odstupanja i budžetska sredstva namijenjenja za pomenute svrhe realizovana su, prema izvještaju opštinskog načelnika, na zadovoljavajući način.

Plan kapitalnih ulaganja ostvaren je sa 102% što je prema opštinskom načelniku najbolji rezultat Administrativne službe do sada u ovoj oblasti. Opštinski načelnik u svom izvještaju također ističe da će

najveći prioritet u dosadašnjem radu, ali i u budućnosti, biti pitanje unapređenja životnog standarda građana i brži ekonomski napredak, te također konstatira da „nasljeđe iz prošlosti i okolnosti u sadašnjem trenutku ne idu na ruku građanima Trebinja. Nagomilani problemi u trebinjskoj privredi, kao i posljedice pljačkaške privatizacije i višegodišnje sistematske otimačine od strane kriminalnih struktura, kao i objektivna ograničenja koja važe za ukupnu privredu u državi, učinili su da se veći broj građana Trebinja nalazi u egzistencijalnim teškoćama.“²¹

U viziji razvoja, baš kako je definisano Strategijom razvoja, poljoprivreda i turizam, te spoj ovih grana, predstavljaju osnovne razvojne mogućnosti Trebinja, a kontekstu ovoga se u protekloj godini može spomenuti i rad na nastavku realizacije projekta Trebinje Resort.

U izvještajnom periodu realizovani su i mnogi drugi projekti iz oblasti kulture, sporta, nevladinih organizacija, te se također radilo na razvoju suradnje sa lokalnim zajednicama, republičkim institucijama, međunarodnim organizacijama i drugim partnerima opštine Trebinje.

Iako načelnikov izvještaj za proteklu godinu donosi brojne iscrpne informacije o provedenim aktivnostima i projektima, ono što nedostaje ovom izvještaju je tabelarni pregled u vidu planiranog-ostvarenog, te bi se ovakav način izvještavanja trebao razmotriti i primjeniti u narednom izvještajnom periodu.

²¹ *Izvještaj o radu načelnika opštine i administrativne službe opštine Trebinje za period od januar-decembar 2008. godine.*, str.3f

Komunalne usluge u Trebinju, na kraju 2008. i početku 2009. godine, bile su na srednjem nivou kvalitete. Najviše problema veže se za stanje vodovodnog sistema, koji ne može obezbijediti optimalno snabdijevanje pitkom vodom svih dijelova opštine, te će lokalna vlast ovoj problematici morati posvetiti više truda i sredstava.

Problem nezaposlenosti je dosta izražen u Trebinju, gdje postoje porodice u kojima čak po troje ili četvero mladih osoba ne radi. No, Opština Trebinje se, zahvaljujući sredstvima koje dobiva od Hidroelektrane Trebinje (HET), u svrhu naknade za zemljište potopljeno hidroakumulacijama, nalazi u boljem položaju nego većina drugih opština u BiH. Opština Trebinje je iznos od 1.732.000KM u 2008. godini izdvojila za kredite za stimulatивно zapošljavane, a po osnovu ovih kredita zaposleno je 95 radnika, što je od velikog značaja i na ovome lokalna vlast treba nastaviti raditi, baš kao i na programu odrađivanja pripravničkog staža, kojim je u protekloj godini bilo obuhvaćeno 10 pripravnika u Administrativnoj službi Opštine Trebinje i 81 pripravnik na području opštine.

Ono što je za Opštinu Trebinje karakteristično je da je, izuzev energetskog sektora i rijetkih pozitivnih izuzetaka, privredna aktivnost jako slaba. Mnogi naglašavaju kako u Trebinju nedostaje poduzetnički duh, nove i svježije ideje, te investicije.

Jedan od ozbiljnih problema je svakako i sporost administrativnog aparata i odugovlačenje sa odobravanjem potrebnih dozvola za ulaganje na određenom području, jer to odbija investitore, koji upravo zbog spore administracije često odustaju od projekata koji bi mogli značajno doprinijeti razvoju opštine i povećanju broja zaposlenih.

Pozitivan pomak u razvoju poduzetništva i smanjenju nezaposlenosti predstavlja otvaranje Poslovnog inkubatora u Trebinju koji predstavlja jednu mogućnost za otvaranje novih radnih mjesta i smanjenja nezaposlenosti u vremenu globalne ekonomske i finansijske krize.

Izuzetno loše stanje evidentno je u zdravstvenoj zaštiti, s obzirom da na jednog liječnika otpada cca. 1300 stanovnika. Ovo zasigurno nije dobar pokazatelj jer je neki prosjek u regionu oko 2,7 liječnika na 1000 stanovnika, a u zemljama EU čak 3,8 liječnika na 1000 stanovnika.²² Iako zdravstvena zaštita nije u izravnoj nadležnosti opštine, lokalna vlast ga ne smije ignorisati i, u najmanju ruku, mora u resornom ministarstvu, lobirati kako bi se ovaj problem što prije riješio.

Kada je riječ o obrazovanju, iako je bilo određenih značajnijih ulaganja u školsku infrastrukturu, objekt u kome rade trebinjske srednje škole je vrlo neuslovan, te svojim prostornim i infrastrukturnim kapacitetom već odavno ne može da zadovolji potrebe ustanova koje rade pod njegovim krovom, što je problem koji lokalna vlast treba što prije riješiti.

²² Podatak iz *Zaključka Stanju u zdravstvu Kantona 10* od 15.07.2009. (Skupština Kantona 10, Odbor za rad zdravstvo, socijalnu politiku i stradalnike Domovinskog rata, Dopis br. 01-03/9-49-27/09)

U saobraćajnoj infrastrukturi u Trebinju postoje mnogobrojni problemi, od gužvi u saobraćaju do nedostatka uređenih parkirališnih mjesta. Sve ovo nam govori da lokalna vlast više vremena i sredstava trebala ulagati i u rješavanje ovih problema.

Autobusna stanica u Trebinju je, zbog neuslovnosti, od 10. mjeseca 2007. godine zatvorena, a putnici se primaju i izlaze na improviziranom autobusnom stajalištu. Lokalna vlast bi, u najskorije vrijeme, morala riješiti ovo pitanje, bilo rekonstrukcijom postojeće ili izgradnjom nove autobuske stanice na drugoj lokaciji, kako Trebinje ne bi bio jedini grad u BiH bez autobusne stanice.

Kroz Projekt „Trebinje – grad kulture“ stvara se identitet grada kao kulturnog i duhovnog centra. Trebinje nesumnjivo ima potencijala za još veći razvoj u oblasti kulture, no samo ukoliko lokalna vlast uspije riješiti bezbjednosne probleme u gradu.

Sredstva koja se izdvajaju za sport zasigurno nisu dovoljna za značajan razvoj istoga, no s obzirom na trenutno stanje u privredi i mogućnostima izdvajanja za javne potrebe, teško da se mogu iznaći veća sredstva. Izvjesno je da će sportski klubovi sami morati tražiti dodatna sredstva u vidu sponzorstava kako bi mogli opstati na ovom prostoru.

Trebinje ima zavidne potencijale u sferi turizma, ali su uglavnom neiskorišteni, a putna infrastruktura je na nezadovoljavajućem nivou, što svakako ne pogoduje razvoju turizma.

Jedan od značajnijih projekata koji je u sferi turizma prije par godina pokrenut u Trebinju je projekt „Trebinje Resort“. Međutim, iako opštinska vlast tvrdi da se ovaj projekt razvija u planiranim okvirima, u Opštini Trebinje vlada skepticizam glede ovog ambicioznog projekta, ali i projekta izgradnje međunarodnog aerodroma, koji je takođe planiran i direktno se veže za projekt „Trebinje Resort“. Ostaje za nadati se da će lokalna vlast (ali i Vlada RS) uložiti sve napore da se ovi projekti realizuju, a ne ostanu samo mrtvo slovo na papiru.

Opština Trebinje je jedna od promatranih opština koja veoma mala sredstva izdvaja za projekte nevladinih organizacija. Očito je da u lokalnoj vlasti ne postoji svijest o važnosti uloge NVO kao sponse između lokalne vlasti i građana, o činjenici da nevladine organizacije mogu pomoći i pri ukazivanju na probleme u zajednici i u rješavanju istih.

SO Trebinje je usvajanjem *Odluke o ograničenjima visine zarada i naknada koje se isplaćuju iz budžeta Opštine Trebinje (privremeno)* ograničilo visinu zarada i naknada koje se isplaćuju iz Budžeta opštine, te su tako u 2009. godini plaće funkcionera smanjene za 10% u odnosu na prošlogodišnji nivo, dok su odborničke naknade i plaće zaposlenih u Administrativnoj službi ostale iste. Ovime se Opština Trebinje ubraja u nekolicinu promatranih opština u kojima su najmanja izdvajanja za plaće i naknade zaposlenih u opštini, a ujedno je i pokazala da je svjesna da je u kriznoj godini potrebno primijeniti i određene mjere štednje.

Kada je riječ o transparentnosti rada Opštine Trebinje, bitno je istaknuti kako postoje direktni prenosi zasjedanja SO Trebinje putem lokalnih medija, a opština takođe ima i svoju službenu web stranicu²³, koja se ažurira na dnevnoj osnovi i na kojoj građani mogu naći korisne informacije, poput službenih glasila opštine, informacije o radu i funkcionisanju administrativne službe, kao i aktuelne informacije o dešavanjima u opštini.

Načelnik opštine bi građanima trebao biti na raspolaganju svakog petka od 12-15 sati ukoliko je u Trebinju, no mnogi su mišljenja da je do Načelnika opštine Trebinje vrlo teško doći, te bi se Načelnik, u skladu s time, trebao više potruditi da osigura vrijeme za susrete sa svojim sugrađanima.

Općenito se može reći da je kvaliteta življenja u Trebinju na srednjem nivou, s obzirom na trenutno lošu bezbjednosnu situaciju u opštini (što je veoma važno pitanje, kako za građane Trebinja, tako i za grad Trebinje koji teži da postane značajna turistička destinacija) i na brojne infrastrukturne i kapitalne projekte koji još uvijek čekaju na svoj realizaciju. No, opština Trebinje obiluje brojnim potencijalima koje bi lokalna vlast trebala više iskoristiti – ovdje se prvenstveno misli na privlačenje privatnih investicija i stvaranje pozitivnog gospodarskog okruženja.

²³ <http://www.trebinje.rs.ba>

Dragan dr Sorajić
Marko Mitrović
Zdravko Butulija
Dalibor Rajković
Zoran Čučković
Vladan Šegrt
Neđo Ćuk
Vera Rajković
Radomir Milović
Čedo Ružić
Branko dr Butulija
Ilija Stanković
Aleksandar Kojović
Milan Grubač
Neđeljko Đuričić
Dušan Koljivrat
Slavko Vučurević
Milenko Krunić
Predrag Škoro
Veselin Krunić
Veselin Savić
Ana Gordić
Danilo dr Milišić
Miljan Vuković
Slobodan Mrdić
Petar Ivanković
Veselko Senić
Vaso Milić
Marko Spaić
Manojlo Ćuk
Bačo Vukajlović

Ured načelnika	• predlaže Statut opštine, • predlaže odluke i druga opšta akta Skupštini, • izrađuje nacrt i podnosi Skupštini na usvajanje godišnji budžet, godišnji bilans stanja, ekonomski plan, razvojni plan, investicioni program, prostorni i urbanistički plan i ostale planske i regulatorne dokumente koji se odnose na korištenje i upravljanje zemljištem, uključujući i korištenje javnog zemljišta, • obavještava Skupštinu o svim pitanjima iz nadležnosti Opštine, njenih prava i obaveza, • sprovodi lokalnu politiku u skladu sa odlukama Skupštine, izvršava lokalni budžet i obezbjeđuje primjenu odluka i drugih akata Skupštine, • izvršava zakone i druge propise Republike čije je izvršenje povjereno Opštini, • donosi odluku o osnivanju opštinske administrativne službe, • donosi Pravilnik o organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta opštinske administrativne službe, • imenuje i razrješava opštinske službenike, vrši njihovo raspoređivanje na radna mjesta u administrativnoj službi Opštine, raspoređuje i odlučuje o prestanku radnih odnosa tehničkih i pomoćnih radnika, kao i o drugim pravima iz radnog odnosa. Ove odluke Načelnik opštine donosi u skladu sa zakonom i kolektivnim ugovorom, • donosi plan civilne zaštite Opštine i obezbjeđuje njegovu realizaciju, realizuje saradnju Opštine sa drugim opštinama, gradovima, međunarodnim i drugim organizacijama, u skladu sa odlukama i zaključcima Skupštine opštine i njenih odgovarajućih radnih tijela, • daje saglasnost na statute i druga opšta akta preduzeća i ustanova čiji je osnivač opština, • podnosi izvještaj Skupštini o svom radu i radu opštinske administrativne službe, • pokreće inicijativu da se do odluke nadležnog suda obustavi od izvršenja propis Skupštine opštine, opšti ili pojedinačni akt, ako smatra da je suprotan Ustavu i zakonu, • zaključuje ugovore u ime Opštine, u skladu sa aktima Skupštine opštine, • rješava u drugom stepenu po žalbi na prvostepena rješenja opštinske administrativne službe, ukoliko za rješavanje nisu nadležni republički organi, • odgovoran je za zakonitost svih akata koje predlaže Skupštini opštine, • donosi odluke o raspolaganju novčanim sredstvima, na način utvrđen statutom i budžetom, • može osnivati stalne i povremene komisije, savjete i koordinaciona tijela iz raznih oblasti kao savjetodavne organe, • obavlja druge poslove utvrđene zakonom, kao i poslove koje mu povjeri Skupština opštine u	Dobroslav Ćuk, načelnik	274 400

	skladu sa zakonom.		
Odjeljenje za opštu upravu	izvršava se i obezbjeđuje izvršenje zakona i drugih propisa, te propisa Skupštine opštine i Načelnika opštine koji se odnose na oblast opšte uprave, •organizuje rad Centra za usluge građanima, obezbjeđuju uslovi za što bolju komunikaciju sa građanima i zadovoljenje potreba istih, •vodi prvostepeni upravni postupak po zahtjevima građana za naknadni upis u matične knjige rođenih, vjenčanih, umrlih, činjenice državljanstva, ispravka u matičnim knjigama i sl, •pružanje pravne pomoći građanima, •u okviru kancelarijskog poslovanja vrši primanje, otvaranje, pregledanje i raspoređivanje akata klasifikovanje i zavođenje akata, njihovo dostavljanje u rad, amdinistrativno tehnička obrada akata, otpremanje pošte, razvođenje akata i njihovo arhiviranje i čuvanje, •ustrojavanje i vođenje matičnih knjiga, evidencije državljana, ispravki u matičnim knjigama, organizacija i obavljanje vjenčanja i dr, •ovjeravanje potpisa, rukopisa i prepisa akata i drugih dokumenata, •izdaju radne knjižice građanima i vodi evidenciju istih, izrada uvjerenja o životu i druga uvjerenja o podacima koje organi vode, •vodi personalnu evidenciju službenika i drugih zaposlenih u Administrativnoj službi, •poslovi upravljanja ljudskim resursima, •planiranje, organizacija i obavljanje poslova civilne zaštite, •organizovanje rada mjesnih kancelarija, •zajednički poslovi za sve organizacione jedinice lokalne uprave koji se odnose na javne nabavke, usluživanje toplih i hladnih napitaka radnicima , održavanje čistoće u radnim prostorijama, obavljanje raznih opravki, ispravnost uređaja i opreme za rad, održavanje i rad na telefonskoj centrali, fizičko obezbjeđenje, prijem stranaka, održavanje i upotreba službenih vozila i slični poslovi, •obezbjeđenje radnih prostorija i sredstava za rad mjesnih zajednica, koordinacija rada sa savjetima mjesnih zajednica po prethodnom pitanju, organizovanje zborova građana, sjednica savjeta mjesnih zajednica , obavljanje administativno-tehničkih poslova za savjete mjesnih zajednica i sličnih poslova.	Gojko Grče, načelnik	273 460 273 470
Odjeljenje za privredu i društvene djelatnosti,	izvršava i obezbjeđuje izvršavanje zakona, podzakonskih akata i opštih akata Skupštine opštine i Načelnika opštine, •vrši stručne i upravno-pravne poslove iz oblasti privrede, društvenih djelatnosti, obrazovanja, zdravstvene zaštite, socijalne i dječije zaštite, nauke, kulture, sporta i fizičke kulture, turizma, ugostiteljstva, zanatstva i trgovine, privatnog preduzetništva, poljoprivrede, •vrši i druge poslove koji se utvrde Zakonom i drugim propisima, Odlukom Skupštine opštine ili Načelnik opštine.	---	272 990 273 460 273 470

Odjeljenje za prostorno uređenje	izvršava i obezbeđuje izvršenje zakona i drugih propisa i opštih akata u okviru prava i dužnosti Opštine u oblasti prostornog planiranja i uređenja prostora, •vrši poslove pripreme prostorno planske dokumentacije, •poslove u vezi izdavanja urbanističkih saglasnosti i odobrenja za građenje, •tehnički pregled i izdavanje upotrebnih dozvola za izgrađene objekte, •kontrola investiciono-tehničke dokumentacije, •nadzor u oblasti građenja, •priprema normativnih akata iz oblasti prostornog uređenja koje donosi Skupština opštine, •obezbjeđenje provođenje urbanističkih planova, •praćenje stanja uređenja prostora i naselja na svojoj teritoriji, •utvrđivanje naknade za uređivanje i korišćenje građevinskog zemljišta, •obezbjeđenje uslova za uređenje naselja i korišćenje javnih i drugih površina, i određivanje prostora za parkiranje, •obezbjeđenje uslova i određivanja načina izgradnje, odnosno postavljanje i uklanjanje objekata na javnim površinama u naseljenim mjestima i na neizgrađenom građevinskom zemljištu i određivanje uslova za uklanjanje objekata koji predstavljaju neposrednu opasnost za život i zdravlje ljudi, za susjedne objekte i bezbjednost saobraćaja, •provodi postupke eksproprijacije i prenosa prava raspolaganja zemljištem, •utvrđuje sticanje i prestanak prava korištenja građevinskog zemljišta, •donosi pojedinačna akta u postupku izuzimanja i dodjele građevinskog zemljišta na osnovu odluka i rješenja donesenih od strane Skupštine opštine, •provodi postupke povodom uzurpacije zemljišta u državnoj svojini, •provodi postupak arondacije zemljišta , •rješava imovinsko-pravne poslove (sporove) iz oblasti ARIK-a, •provodi postupke javnog nadmetanja za prodaju nepokretnosti u državnoj svojini i druge poslove iz oblasti prometa nepokretnosti, •vrši i druge poslove koji se utvrde zakonom drugim propisima, odlukom Skupštine opštine ili Načelnika opštine.	---	---
Odjeljenje za finansije	izrada prednacrt, nacrt i prijedlog budžeta Opštine i kontrola namjenskog korištenja sredstava, •izrada završnog računa i drugih računa vezanih za račun budžeta, •praćenje prihoda i izvršenje rashoda budžeta Opštine i redovno izvještavanje, •kontrola pravilnosti i zakonitosti korištenja budžetskih sredstava, •finansijsko, materijalno i računovodstveno poslovanje Administrativne službe i budžetskih korisnika , •prikupljanje, evidentiranje, obrada i kontiranje podataka o finansijsko- materijalnom poslovanju	Stamena Sorajić, načelnik	271 071 273 460 273 470

	Administrativne službe, •praćenje izvršenja finansijskih planova Administrativne službe, •usklađivanje knjigovodstvenog stanja sa stvarnim stanjem (osnovnih sredstava, inventara i materijala), •obračun plata, doprinosa i poreza na plate, •obračun amortizacije i revalorizacije osnovnih sredstava, •blagajnički poslovi, •izrada programa rada i izvještaja o radu odjeljenja, •izrada informacija za Skupštinu i izvještaja Ministarstvu finansija RS, •koordinacija rada sa nadležnim državnim organima i institucijama u okviru ovlaštenja, • drugi poslovi iz oblasti finansija koji se stave u nadležnost.		
Odjeljenje za stambeno-komunalne poslove	poslovi vezani za zajedničku komunalnu potrošnju , •stručni i upravno-pravni poslovi koji se odnose na zaštitu životne sredine i parking servis, •stručne i upravno pravne poslove iz stambene oblasti, •drugi poslovi iz stambeno komunalne oblasti koji mu se dodijele u nadležnost.	---	260 366 273 460 273 470
Odjeljenje za boračko-invalidsku zaštitu	provođenje upravnog postupka u prvom stepenu i izrade rješenja o predmetima lične i porodične invalidnine, kategorizacija boraca, o pravima boraca, žrtava rata i rada, •ostvarivanje prava na zdravstvenu zaštitu i banjsko - klimatsku rehabilitaciju i drugih povlastica po osnovu boračko - invalidske zaštite, •poslovi vezani za rad prvostepene ljekarske komisije za utvrđivanje invaliditeta ratnih vojnih invalida i civilnih žrtava rata, •rješavanje stambenih pitanja boraca, invalida, porodica poginulih borca i žrtava rata u saradnji sa nadležnim ministarstvom, •izvršava i obezbjeđuje izvršenje zakona i drugih propisa i opštih akata Skupštine opštine i Načelnika opštine koji se odnose na oblast boračko-invalidske zaštite boraca, invalida rata i porodica poginulih borca i zaštitu civilnih žrtava rata, •vodi evidenciju o porodicama poginulih boraca i invalidima, njihovima pravima i realizaciju njihovih prava koja su ostvarili po zakonu i drugim podzakonskim aktima, •obrađuje žalbe na izdata prvostepena rješenja i upućuje drugostepenom organu na rješavanje, •vodi evidenciju o primanjima svih kategorija učesnika rata koji su ostvarili svoje pravo po osnovu zakona i drugih opštih akata, •vodi knjigovodstvo o utrošku i namjeni dobijenih sredstava sa prinadležnostima porodicama poginulih boraca, invalida rata i drugih boraca koji su ostvarili ta prava, •vodi evidenciju o zdravstvenoj zaštiti porodica poginulih boraca i invalidima koji nisu ostvarili zdravstvenu zaštitu po drugom osnovu, •izrada programa rada i izvještaja o radu odjeljenja,	---	260 366 273 460 273 470 225 097

	•koordinacija rada sa drugim odjeljenjima u Administrativnoj službi, •izrada analiza, informacija , izvještaja iz djelokruga rada odjeljenja, •koordinacija rada sa nadležnim državnim organima, organizacijama i institucijama u okviru ovlaštenja, •priprema i obrada materijala za Načelnika opštine i Skupštinu opštine iz oblasti boračko-invalidske zaštite, •priprema odluka i drugih akata iz nadležnosti odjeljenja, •obavlja i druge poslove iz oblasti koji su propisani zakonom, opštim aktima, a takođe i druge poslove po nalogu Načelnika opštine.		
Odjeljenje za inspeksijske i poslove komunalne policije	• inspeksijskog nadzora • komunalne policije • vrši i druge poslove koji se utvrde Zakonom i drugim propisima	Milidrag Čorlija, načelnik	226 459

Projekat „Lokalna uprava za kvalitet života građana“ podržan je od strane EU.
Stavovi izneseni u ovom dokumentu isključiva su odgovornost CCI i ne odražavaju stavove Evropske Unije.